

かなしき玩具

ZILÁLT HAJAM
*
SZOMORÚ JÁTÉKOK

KÉT SZÁZADFORDULÓS
JAPÁN KÖLTŐ TANKÁI

みだれ髪

GENERAL PRESS KIADÓ

Előszó

Joszano Akiko és Isikava Takuboku a 20. századi japán tanka-költészet két kiemelkedő alakja. A tanka („rövid dal”) a hagyományos vaka-költészet reprezentáns műfaja. A japán költészet első korszakalkotó antológiáját, a *Manjósút* a 8. század második felében állították össze a korábbi évszázadok gazdag költői örökségéből. A tanka szigorúan kötött versforma, amely öt, egyenként 5-7-5-7-7 (összesen 31) szótagú sorból áll.

A vaka három témára: a szerelemre, a természetre és az évszakok váltakozására összpontosít, melyeket a költő szoros összefüggésben ábrázol.

A kedves iránti vágyakozást természeti képek sugallják, melynek szépségei lángra lobbantják a szerelmi érzést. Az évszakok körforgása a férfi-nő kapcsolat örök változékonyságát, elmúlását, újjászületését szimbolizálja.

A rövid forma koncentrált költői kifejezést igényel, fokozatosan kialakul a vaka képi világa, amelyben a természet jelenségei – a virágok és madarak, a szél és hold – metaforikus jelentéssel telítődnek.

A vaka a Heian-kori (794-1185) császári udvarban élte virágkorát, amikor a *Kokinshū* c. antológiával kezdve összesen 21, császári rendeletre összeállított versgyűjteményben foglalták össze a legkiemelkedőbb költők alkotásait. A sógunátus korában a vaka-iskolák hagyományai titkos tanokként öröklődtek, e versforma mindvégig megmaradt az udvari arisztokrácia identitásörző eszközeként. Eközben fejlődött ki a szamurájok és a gyarapodó polgárság önkifejezéseként a haiku.

A Meidzsi-korban (1868-1912) a nyugati irodalmi stílusirányzatok beáramlásával szemben, ám azoktól nem érintetlenül, feltámadt az érdeklődés a hagyományos irodalmi formák, így a tanka és a haiku iránt.

Joszano – eredeti nevén Ótori – Akiko (1876–1942) Szakai kereskedővárosában született. Gyermekkorától vonzalmat érzett a klasszikus japán irodalom iránt. 1897-ben mélyen megérintette Joszano Tekkan egyik tankája. 1900-ban személyesen is találkozott, az ismeretséget szerelem, majd házasság követte. A Tekkan által szerkesztett *Hajnalcsillag (Mjódzso)* c. folyóiratban publikálta első költeményeit, melyeket 1902-ben *Zilált hajam (Midaregami)* c. kötetben foglalt össze.

Tankáit a férjéhez fűződő szerelem inspirálta romantikus hangvétel jellemzi. Szokatlanul merész, erotikus szenvedélytől lángoló versei, melyeknek visszatérő motívuma a hosszú fekete haj – a feudális hagyományokkal szakító modern nő szimbóluma –, óriási feltűnést keltenek. Az öntudatra ébredt fiatal nő merészen vállalt büszkeségével új életet lehel a sablonokba merevült tanka-költészetbe.

A kötet másik költője Isikava Takuboku (1886-1912) egy észak-japán faluban buddhista szerzetes fiaként látta meg a napvilágot. 1902-ben, családját hátrahagyva Tokióba utazott, ahol megismerkedett Joszano Tekkannal és Akikóval. Egyéni stílusú, formabontó tanka-verseket publikált a *Hajnalcsillagban*. Az 1910-ben megjelent *Egy marék homok* és a posztumusz *Szomorú játékok* c. kötettel szerzett magának maradandó hírnevet. Kortársai által zseniálisnak tartott költészete mind formájában, mind tartalmában szakít a tanka évszázados hagyományaival. Nélkülözi a Joszano Akiko és a *Hajnalcsillag* többi költőjére jellemző romantikus hevületet. Tankái spontán ihlet termékei, nyersék, kemények, szikárak, távol állnak a vaka elegáns, kifinomult stílusától. Egyéniségének, tragikus sorsának hű lenyomatai, saját szavaival élve: „szomorú játékok.”

Költészetének alaphangja a pesszimizmus, fásultság, az élet hiábavalóságába való beletörődés. Fő témái: a hétköznapi lét szürkesége, szegénység, gyötrő betegség – tuberkulózis –, alkoholmámor, s a vágyakozás egy tisztább, derűsebb élet után.

Villányi G. András annak a szuverén költőnek az érzékenységgel írja be irodalmunkba e kötet verseit, aki éveket töltött Japánban filológiát hallgatván a Kóbe és a Taisó egyetemeken, Hűen és magával ragadóan adja vissza a temperamentumos ifjú nő lobogását csakúgy, mint a halálba csüggedő fiatal élet pillanatnyi fellázadásait, keserű rezignáltságát. E verseket olvasva mélyen átéljük a sors kifürkészhetetlen akaratát, mellyel valakinek bőséggel ontja az élet örömeit, szépségeit, míg másnak tragikusan rövidre szabott útján is csak keserűség, bánat, halálos kór – „szomorú játékok” jutnak osztályrészül.

Az eredeti japán szövegekből készült és azokkal egyenrangú, sodró lendületű fordítások nem pusztán esztétikai élvezetet nyújtanak, hanem mélységesen elgondolkodtatják az olvasót.

Dr. Janó István

Joszano Akiko

ZILÁLT HAJAM

与謝野晶子

みだれ髪

Koromfekete
fecskeszárnyról cseppent
tavasz-esővel elsimítsam-e szépen
álom-kócos hajamat?

Szurokszín hajam
tízszer-tízezer szála
zilált, rendetlen.
És gondolatim is mind
össze-vissza kuszálva.

Alámerülve
a hővízű forrásban
karcú liliom:
milyen gyönyörűséges
ez a húsznyarú test.

Már megtisztultan
a forrás hő vizétől
ruhába bújok.
Mily karcosak bőrömnek
e világnak kelméi.

あふする

泉の底の小百合花

二十の夏を

うつろいと見ぬ

Régen fehér volt
kamélia és szilva.
Barackvirágban
rátalálok a színre
mi nem vádol bűnömért.

清それも梅もてふらう

白かり

わが
罪問はぬ

色桃に見る

Finom bőrömbe,
forró vér hevítette
zsenge húsomba
bele kell ma kóstolnod:
magányos prédikátor.

やは肌の
あつちい血泊に
ふれと見え
さびーからずや
道を説く君

Szerény fészkenre
bőrig ázott kedves tér.
Tavaszesőtől
lucskos, pipacsszín virág:
boldogan, remegve vár.

Tanúként ide
sorakoztatok dalok:
tagadható-e
a virág öröklése?
Tavaszeke: vétkes lány.

Most is epekedsz
a Jó, az Igaz s a
Szép után.
Vak volnál, hogy nem látod?
Kezemben bíbor rózsa.

Szent-írást másol,
távol fuvola hallik –
keze álljt rezdül,
s szemöldökét vonja:
szelíd szívű szent ember.

Választott sorsa
magányát ki siratja
a templom megett,
ahol bőviben fakad
hófehér harangvirág?

Elmaszatolt
rúzsom lángját kioltják
rózsaszín szirmok.
Éjféli zivatarban
szemeim megfáradtak.

Megkopott imák.
Fogadjátok el dalom
ó, boddhiszattvák
szentély-homály lakói,
e kitavaszult éjen.

海
棠
に

こ
う
な
し
と
か
し

紅
す
て
こ

夕
雨
み
や
ら

瞳
よ
た
ゆ
も

Harmadik hava
száll tova e tavasznak
hangot nem híván
hárfából. Húrjába csap
alkony-setét hajzhatag.

ふれー
そぞろの宵の
みだれ髪

春三月
柱のかぬ理今に
音たてぬ

„Szerelem és vér.”
Pütkösdi rózsáimon
révedeztem így,
azon a kitavasult
daltalan alkonyon.

Nász-nyoszolyáról
függöny résen figyelem,
amint a Tejút
szerelmes csillagai
elválnak. Tán örökre.

„Viszlát” – mormoltuk
a langy tavaszi estnek.
Magányos szívvel
ruháját szorongatom:
hopp, magamrahúzó.

Virágáros-lány.
Íriszét kínálja és
kecseesen fordul,
játszin hajába kap az
illatos reggeli szél.

Csipkerózsával
ékítettem hajamat
és csokornyival
epedve várlak a réten:
kín csigalassú malma.

Könnyes a szemed
és bocsánatom várod.
A magányos tó
tükre mint kacérkodik
a holddal – titkon lesem.

清水へ祇園をさざり

櫻月夜

こよひ逢ふ人

みぢうつし

Kijomidzuhoz
Gionon vettem utam,
hold-fürdette szirmok
tavaszos éjszakáján
varázs ékített arcok.

Húsz vékonyan illant
éveim jaját kihallja
e sorok közül,
szemét elfutja a könny:
fájó dal és szerelmem.

Korlátnak dőlve:
hullámzó gondolatok.
Elfigyelem mint
ringatóznak a széllel
lila lóhere rajok.

A kedves és én
tizenkilenc évesen:
arcunk tó tükrén.
A múlt szétárad belőlem:
hömpölygő folyam sodra.

Milyen esendő
a tiszavirág-éltű
szerelem. Mégis,
hogyan vetném lángoknak
buja tavasz dalait.

Hajam kibontva
a liliom illatú
boldog szobában:
hervadásuk rettegem:
zörget rózsaszín reggel.

Nem jött el hozzám.
Most nekisetétedő
alkony-érzettel
gubbasztok hárfám felett.
Ráomlik hajzuhatag.

Bánatot növeszt
hárfám összes húrja:
múlik a tavasz.
Mily hosszú is hajam
az imbolygó világnak.

El ne múlj, tavasz!
Éjfürösztött akácvirág
a bálteremben
kerengő kisasszony:
lassulj, sodró pillanat!

春の間老いな

みぢらぶらよ

春より老いな
藤に下りたる夜の舞殿

Megértettem már
tizenkilenc évesen:
ha üt az óra
halálba sápadsz írisz,
felszáradtok kis erek.

Sóhajnyi tavasz!
Így hull hamvába minden:
tünékeny élet...
Hullámzó kebleim titkát
fürkésszék hát ujjaid.

Hallod-e, Vándor
mint dorombol keblemben
a hárfa húrja?
Éjszakád e halmokon,
karjaim közt töltheted.

Hadd ne beszéljek!
Langyúl andalító álmok
kerülik szemem.
Szikár mind – utcalányos.
Hallgatni engedj, Vándor!

Kezed tarkómon:
szerelmesen piheg
az akácvirág.
Már pirkad. Te útrakelsz.
Nem mondtam nemet. Bánjam?

Esőcseppek
a fehérén lebbenő
lótusz szirmokon.
Ladikon fest a kedves,
ernyőt tartok fölé.

Szürkületkor
köd-nehezül a tájra.
Amint ellobban
gyertyánknak a világa:
istenfi szépség ölel.

Forró fürdőből
épp kilépett a kedves.
Széltől is óvjam
bíbor köntösöm ráadom:
ó, szépséges férfiú.

Hadd hallom dalod
vizek mellett andalgó
deli-szép juhász!
Avagy bánatom rászáll
az ősz-halkított tóra.

Kezembe fogom
vágytól terhes keblemet –
titok fátyla hull.
A homályban, e mélyben:
parázsban izzó virág.

Szívem véreből
kigyúlt reményeimért
imádva gyűlöllek.
Ám a fenyőn játszó szél
orcánkat ugyanúgy fújja.

Nem is oly régen
irigyen sandítottam
pompás hajára.
Gyász-tömjén hamva-füstje
kanyarg-repdes körötte.

Kíváncsiságból
hamvas ajkaimmal
megérintettem
fehér lótosz virágát:
metszően hideg harmat.

• Álmban teszek
hő óhaja szerint:
Isten fülébe
Fehér liliom dalát
halkan susogom.

Halott barátném
a gyötirelem alkoryán
vers-írre eszmélt.
Híg-fekete csuklyában
halál angyala rám vár.

Isten törvénye
sorsunk húrját pendíteni.
Világom vége:
pörölyvel zúzom hárfám
a füled hallatára.

Nyár viráginak
ölekezni engedett...
Meggárta Isten.
A fagyott mezők felett
keserű szél kavarg.

Zöld növények és
virágtarka színezőpor.
Tülekű pompa
a csontfehér arc körül:
Leány a koporsóban.

Fiatalasszony
halott embere fölött
szútrákat kántál.
Oldalt gyermeke nézi:
édes a lábacska.

Tavaszi szélben
cseresznyevirág hullik:
magas pagodák
galambjának alkonyi
szárnyára verset írnak?

春かぜに

櫻花らる層塔の

ゆよべを鳩の羽に歌
そめじ

Bíbor uszályuk
délről bágyadt földeken
kósza felhők vonják.
Ilyen álmot lát most
egy kamélia.

Rózsaszín fátylát
igazgat a hajnal a
szilvavirágos
völgy fölé. Kéklő hegyek:
ám a légszebb én vagyok.

Égi büntetés
a vétkes férfinépnek:
bőrömnek hava,
hajam ében-setétje:
jelenlétem e földön.

Bíborvörösén
virágokon leng árnyam.
Réten andalgok:
s tavaszkezü szellők
cirógatják hajamat.

Boldog volt álmom:
áradt folyam sodrába
vörös festékem
öntöm, hogy megláthassa
távoli szerelmemem.

Tegnap lett volna,
vagy eltelt ezer év is
Kedvestől távol?
Vállam mindegyre érzi
kezei érintését.

„Vár kedvesed. Vár.”
Valami mintha súgná:
útrakelek hát
át virágzó mezőkön:
alkonypír holdvilággal.

Tavaszi szellő:
éjszaka alagútján
édesen lépdél.
Forró leheletével
szüzek haját lobozza.

Miért siránkoznál?
Fogadóba visz az est
és könnyű kezek
kioldozzák sarud –
útra fel, Vándor! Siess már!

Szitkos verseket
gyűlölve pennáztam rá...
pokolszín lepke
lebbent szobámba titkon:
leütöm e dalokkal.

Ifjúkoromban
vésőjének hírneve
örülten vonzott.
Ma ízeimbe nyilall
a Buddha arc szépsége.

美
妙
の
御
相
け
し
身
に
し
み
ぬ

わ
か
ま
の
こ
が
れ
ま
り
は
あ
り
の
に
ほ
る

Felhővonulás:
kéklő uszályban szárnyal
Nyáristennő.
Pompás hajkoronája
az égbolt vízén*lebben.

Közelítő ősz,
sorsomul mely virágod
kínálod nekem?
Kicsiny és méltatlan mind.
Violák? Glicíniák?

Sem szavak ölén,
sem lejtő dalaimban...
Azon a napon
a perc hajtott csendet:
szívemből szívedbe.

Partjait hagyta
szívem tiszta forrása.
Lápos síkra tért:
bűn gyermekei vagyunk
a szerelmesem meg én.

Ha önemésztő
tüzemre visszanézek:
világtalanként
éltem. Nem riasztott
mitől ma félek: az Éj.

A magas égen
gyér, magányos felhőcske –
és mégis elönt
a remény: van Út, van Cél!
A szférák szent zenéje.

何となく
ただひらの雲に見ゆ
みらびきよし
聖歌の
にほひ

Isikava Takuboku

SZOMORÚ JÁTÉKOK

石川啄木

かなしき玩具

lélekvétel:
mellemben szelek jajdulnak
zimankónál keserűbben

呼吸すれば

胸の中にて鳴る音あり

風よりこゝろに

その音

lehúnytam szemem
ám elmémet kerülük, a képek
ha kinyitom: fényes kopárság

眼閉ぢれと
心はうかぶ何もた
こいしもまた
眼をあけるかな

cserepes a szám:
hónom alá venném e várost
kínálnak-e gyümölcsöt ma éjjel?

秋の夜ふけに

探りに行ふ

咽喉がかわき
まだ起してあり果物屋を

játszani ment kislányom:
s én előttem, hogy megszalasszam
a fából faragott vonatot

遊びに出て子供かへらす

取り出して

走らせて見せろ

玩具の機関車

„könyvet, könyvet akarok!”
– kiszaladt a számon
dehogyan akartam bántani az asszonyt

elmém messze úton
a gyermek bőg; szitkozódik anyja:
a reggelink

本を買ひし

本を買ひたしと

あつつけのつもりはなげれど
妻に言ひてみる

lüktető fogam nyomkodom:
a télvízi ködből
bíborvörös nap kél

痛む歯を叩くととつとつ

日が赤赤と

冬の霽の中に

のぼりを見たり

idő végeztéig rónám
az éjbe süppedt uccákat:
hatalmasodó vágy.

いつまでも
歩いてるねばならぬとき
思ひ湧き来ぬ
深夜の
町

hogy-hogynem
földerült ma a szívem:
nyírom-formázom a körmömet

hazafelé imbolyogva
pálinka-felleg-köponyegben,
agyam súlya léptem lassítja

sors! tégy velem
kedved szerint:
ordasmagányú félelem a nap

kezem-lábam
gubancos-szanászét
kába, setét ébredés

bogarászom a hazai
rongyos hírlapot,
ízetlen reggel: sajtóhibát üzök

bárcsak lenne valaki
szívből jól összeszidna:
micsoda fajzat vagyok én!

átokföldet átszelő
fekete szerelvény:
bánat hasít szívembe

曠野ゆく汽車のうしろに

このなやみ

こまごま(ま)の

心を通る

eltűnődtem:

„vágyak aranypora hol szikrázól?”

huss! pipámat pucolom

elkoszolt kezemen töprengek:

e napokban

lelkem sem más

maszatos kezem rózsásra mostam,

elégedett vagyok:

ma is tettem valamit

tán motyoghattam valamit:

húnyt szemmel lebegek

e részegségben

gyötrő vágy: drága, drága hegy...
s hasztalan kutatom hol
tavaly megpihentem – a követ

今日ひよりいと

山が恋ひりし

山に來ぬ

去年腰掛けり

石をてしがすかたな

újívre lehiggadt a szívem!
alámerült a csendben,
álomba dobbantja a múltat

odakintről tollaslabdajáték
és kacagás hallik
akár tavaly szilveszterkor

eljött volna végre
az én esztendőm?
újév reggel, derült szélcsend

araszolva mint
már-már ellobbanó gyertya
estbe fordul óév utolsó napja

mire észbekaptam
oda az újévi vigadalom:
indulás az agyontaposott úton

人がみな

同じ方角に向って行く

それを横より

見てみる
心

mindannyian egy irányba
egyszerre lépnek szüntelen!
fügét mutat a járdáról Egy

kemencéhez dörgölődzöm,
szemem kinyitom, becsukom:
elfecsérelt időm siratom

„holnapra minden jórafordul”
szívembe lopódzott reményért
feddem magam s hálni térek

mint úr ki összeüti kezét,
morcan vár míg álmos hang felel:
keblemben türelmetlenség ég

fejem búbjára rántott takaró alatt
magamhoz ölelem cőmbom:
a világra öltöm nyelvem

aznap Istennel pöröltem, sírtam:
ó álom, álmaim, álmok!
négy napja volt, reggel

felhajtott gallérom mögül
a megtorpant éjszakát fülelem:
mily hasonló hang!

hogy virágba boruljon hamar
tűz mellé húzom törpe szilvafámat –
haszontalan igyekezet

püsztitás kábító gyönyöre:
a minapi esetet a teáscsészével
ma reggel újraidézem

jól megcibáltam a macsek fülét
s nyivákolt: „nyáu-nyáu” –
lányom arcán döbbsent, boldog mosoly...

meddőn vártam, hogy megérkezzél –
a nap nélküled múlt el:
aznap toltam ide az asztalt

költözködés reggelén lábamnál
hullott fénykép: női arc –
rég elfeledtem már

négy-öt éve annak,
hogyan égnek emeltem tekintetem:
változhat ennyit ember?

„ha jól értem nem kíván élni”
amint kimondta az orvos
szívemben fura csend támadt

ajtót nyit, csak fél lépést tesz:
riadt, nagybeteg. Tekintetében:
hosszú-hosszú folyosó

álomból riadtam,
sírhathatnék – bár okom nincsen –
arcomba rántom a takarót

szólomgatom, csak nem jön válasz
a szomszéd ágyra jobban odanézek:
nagybeteg könnyáztatta arca

kihajoltam a kórtermi ablakon
első rendőr – ezer év után –
boldogság!

sürgés a szomszéd teremben:
lélegzet-folytva fülelek:
meghalt talán valaki?

a nővér keze
ki pulzusomat tapintja
egyszer forró, máskor jéghideg

első éjszaka a kórházban
s én azonmód elaludtam:
vajon mi történhetett az éjjel?

ismeretlen szomorúság
lopakodik a szürkülettel:
megüli a kórtermi ágyat

álom-verítéktől csatakosan
keserű, többtonnás
hajnali ébredés

a jégtömlő alatt
embergyűlölettel szikrázó szemek:
álomtalan éjszaka

táncot lejtő tavaszi hó:
láztól izzó szemeimbe
húsen szivárgó kép

„katona leszek” – hajtogattam:
apa-anya szomorító
régesrégi önmagam

valami rettenetést elkövetni
s mitsem-tudó-arcot vágni hozzá:
ördögi kényszer

szárnyadra kapsz-e Sors?
– kétely gyötör –
s ébredéskor a paplan agyonnyom

csuklómon érzem keze remegését
fiatal nővér,
kit letorkolt az orvos

csak egyszer juthatnék a végébe!
nem hagy nyugtot a vágy:
kórházi hosszú folyosó

ágyamból tápázkodnék
visszahullok rögvest:
fáradt szemek becéznek, tulipán

váratlan jönnek
gyűrűjökbe ölelnek, kezem szorítják:
huss! el is mentek

mintha nyújtanák – nő a kislányom
miért e keserűség
nap nap után, ha látom

„ülj ide mellém” mondom s
arcocskáját fürkészem –
usgyi, elsipircel kislányom

adja Isten, apádra ne hasonlíts
se apjára apádnak!
így fohászkodik atyád, kislányom

szíven ütött, mert
magam sem voltam más
szidhatják, csépelhetik: könnytelen leány

mily gondolat törhetett reá?
játékát félredobja
apjához szalad s mellé ül a kislány

az a sötét szemüveg!
fájós szememet nyugtatta egy késő tavaszon:
eltört? elveszhetett?

ágyamnál tárva a tolóajtó
dologtalan bámulom az eget:
hosszú betegség

írni kell titkos ihletésre!
tollat ragadok:
a hajnali vázában friss virág

nőm ma reggel
zabolátlan csikó:
dáliára szegezett szemeim

mellszagató kór kínzó napjait
mint aromás cigarettavéget
nem akaródzik hátrahagyni

szánalmas fater
ma is elunta az újságot:
kertben játszik – hangyákkal

még a teát is feladta,
buzgón jobbulásomért fohászkodik:
mi bősítheti anyámat ma?

játszanék a szomszéd sráccal,
hívom őt, de hiába:
kifürkészhetetlen szív

gyógyíthatlan
meghalatlan:
túláradó türelmetlenség

ébredéskor
gyűszűnyire szűkül a tudóm:
reggel, őszelőn

• közelítő ősz,
a villanykörte langymeleg:
finom az ujjamnak

szendergő kislányom feje mellé
vadiúj babát fektetek:
egyedül örvendezem

tornácra hozatott párnáról
végre ismét elmerülök
az éj tengerében

túl a kerten
fehér kutya ballag
„tarthatnánk mi is?” kérdem az asszonyt